

Despre moarte ca un remediu

Autor: Cătălin MUNTEANU

Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice

Anul III, Specializarea: drept, Forma de învățământ: zi, Grupa 3

Împărat sau proletar, bogat ori sărac, frumos sau urât, omul este tributarul aceluiași destin care îl conduce în mod invariabil către moarte. Am putea spune, în atari circumstanțe, că mai orb este Thanatos, demonul care întruchipa moartea în mitologia greacă, decât Themis, zeița justiției, cea legată la ochi. Să fie oare așa? Să fie oare moartea justițiarul suprem? În ce măsură frica de moarte care transformă acest subiect în adevărat tabu, influențează modul în care oamenii se poziționează relativ la această problemă?

Dacă trecerea în neființă este un fapt inevitabil, unicele aspecte în legătură cu care omul își mai poate influența destinul, prin șirul neconștient de alegeri pe care le face în viață, sunt conexe cu modul și cu momentul în care va muri. Din păcate, statul român, dând dovadă de exces de zel dar și de ipocrizie, chiar dacă pare oarecum forțat a atribui unele caractere specific umane, unei entități abstracte, îngrădește această libertate de alegere, prin interzicerea eutanasiei sau morții asistate. Câtă noblețe și câte bune intenții, pot exista în legătură cu această poziționare a statului român, rămâne însă de văzut.

În România zilelor noastre, mai mult decât oricând, șansele de a atinge cifrele speranței de viață, cresc odată cu fiecare cifră în plus a soldului aflat în conturile celui despre care se face vorbire. De la calitatea vieții, până la posibilitatea de a beneficia de asistență medicală corespunzătoare, în caz de necesitate, toate sunt strâns legate de posibilitățile financiare. Situații de neimaginat, în care pacienților care au nevoie de intervenții chirurgicale de complexitate redusă ori medie, le este condiționat actul medical de posibilitatea acoperirii unor sume de bani și de posibilitatea achiziționării tuturor celor necesare intervenției, au devenit o realitate. Da, oricât de greu ar părea de crezut, oameni care nu au nevoie decât de anumite servicii medicale care după standarde occidentale sunt de ordinul banalității, sunt trimiși acasă, să își aștepte chinuitorul sfârșit. Crud adevăr și cruntă situație.

În acest timp, oameni bolnavi în faze terminale, oameni care trec prin chinuri teribile și care ajung să își roage moartea, nu pot fi ajutați să își păstreze demnitatea, prin intermediul unei eutanasii. Legiuitorul român a avut grijă să nu permită asemenea acte de barbarie prin incriminarea în codul penal, atât a eutanasiei pasive (art. 179 C.pen.:Determinarea sau înlesnirea sinuciderii) cât și a eutanasiei active care s-ar încadra în prevederile art. 175 C.pen. lit.a (omorul săvârșit cu premeditare). Întrebarea firească și extrem de legitimă este: De ce?

Care sunt motivele pentru care un drept natural precum dreptul la viață, nu poate fi însoțit de corelativul său, anume: dreptul la moarte, dreptul la o moarte demnă? După câte foarte bine s-a afirmat în literatura de specialitate, libertatea unui om merge până într-acolo unde intră în conflict cu libertatea unui seamăn al său. În atari condiții, ne întrebăm: ce prejudiciu anume, poate să cauzeze societății, alegerea unui om perfect rațional, de a cere unui specialist să îi ofere o moarte cât mai puțin dureroasă, alegere condiționată de o analiză anterioară care să ateste, după nivelul de dezvoltare științifică a vremii, faptul că pacientul are toate motivele să aibă asemenea deziderat?

Dacă motivele pentru care legiuitorul nostru refuză să ofere acest benefic, oamenilor aflați în suferință, sunt legate de morala creștină care propovăduiește o atitudine de acceptare a destinului, indiferent de caznele cărora omul este supus, atunci nu ne rămâne decât a aminti faptul că România este un stat laic, pe de o parte și un stat care trebuie să țină seama de interesele tuturor cetățenilor săi, adică și de interesele celor cu altă orientare religioasă decât creștinismul, pe de altă parte. Dacă în schimb, motivele se referă la mesajul negativ pe care

I-ar transmite societății, legalizarea unei astfel de practici, atunci răspunsul nostru va trebui să fie unul mai complex și mai nuanțat.

Admițând de dragul demonstrației că este profund imoral să îi oferi unui individ posibilitatea de a decide când și în ce mod să sfârșească; admițând din aceleași considerente și că s-ar transmite un mesaj care ar produce efecte nefaste în cadrul societății, efecte care în momentul de față nouă ne scapă; aducem spre comparație situația avortului. După cum foarte bine se știe, după evenimentele din 1989, ca urmare a democratizării și liberalizării relațiilor sociale, femeilor li s-a permis să întrerupă, în primele patru luni de dezvoltare a produsului de concepție, o sarcină nedorită. Ca orice chestiune controversată, problema avortului beneficiază atât de susținători cât și de contestatari, însă argumentul forte în favoarea acceptării avortului este acela în conformitate cu care este de preferat să curmi o viață înainte ca aceasta să înceapă (exprimarea pare lipsită de sens însă plecând de la ideea că viața începe cu adevărat atunci când persoana dobândește conștiința de sine, aceasta capătă înțeles), decât să aduci pe lume un copil nedorit, copil care după toate probabilitățile va fi condamnat la o viață petrecută în orfelinat, cu toate lipsurile pe care acest lucru le presupune.

Revenind la ideea comparației, interesant ar fi de realizat o ierarhizare a celor două *crime* în funcție de moralitatea acestora. Astfel, în cazul morții asistate realizăm o *crimă* pe care cel în cauză ne imploră să o facem, în timp în cazul unui avort luăm decizia în locul *victimei*, justificând gestul prin faptul că am ales răul cel mai mic, dar este oare așa? Pe aceeași linie de idei, în cazul eutanasiei, vorbim despre curmarea unei pseudo-vieți din moment ce aceasta nu mai corespunde unui tipar oricât de generos, iar mai mult decât atât, cei eligibili pentru asemenea procedură au o speranță de viață extrem de redusă din cauza afecțiunilor incurabile de care suferă; în timp ce în cazul unui avort, trebuie să plecăm de la prezumția, relativă ce-i drept, în conformitate cu care copilul ce se va naște, va trăi un număr egal de ani cu durata medie de viață a unui om, urmând să ducă o viață prezumată a fi normală, cel puțin din punct de vedere anatomic. Deși o abordare atât *tehnică* a unor probleme atât de sensibile precum sunt cele două pe care în mod forțat, dar voit le-am comparat, este oarecum de nedorit, suntem de părere că pe o scară a moralității, eutanasia se situează cu mult deasupra avortului, cu toate acestea prima dintre practici este interzisă în timp ce a doua este permisă. Să se datoreze aceasta tot ipocriziei specific umane, ipocrizie care ne împiedică să milităm pentru ceea ce credem cu adevărat și care ne determină să susținem ceea ce credem că majoritatea ar susține, să susținem lucrurile care ne-ar conferi o aură de ființă superioară?

În ceea ce privește mesajul pe care eutanasia l-ar transmite societății, suntem de părere că acesta nu poate fi diferit de mesajul acceptat, pe care îl transmite avortul, motiv pentru care tratamentul diferențiat devine cu atât mai greu de înțeles.

Mergând pe același procedeu al comparației, am vrea de data aceasta să punem eutanasia în balanță cu situația bolnavilor în fază terminală, față de care, după ce medicii ajung la concluzia că nu se mai poate face nimic, se ia măsura fie a externării din spital fie a întreruperii medicației și a alimentației astfel încât agonia să nu se mai prelungească. Într-adevăr cei mai puritani și mai naivi dintre noi ar putea spune că nu se pot întâmpla asemenea barbarii însă îi putem asigura pe aceea că exemplele care susțin afirmația sunt nenumărate. În acest caz ce anume este mai imoral: să lași o persoană să moară în chinuri, validând astfel niște metode demne de Mengele și ai săi naziști, sau să îi ascuți rugămintele și să-i curmi suferința? În fond, medicina este o știință a vieții până la un anumit punct, când din lipsă de mijloace ea devine o știință a morții, iar noi oamenii ar trebui să ne obișnuim cu această realitate.

Extrem de interesant ar fi de realizat un sondaj de opinie, printre cei în sprijinul cărora ar veni eutanasia și aceasta nu pentru a vedea dacă aceștia ar fi în majoritate de acord cu o astfel de practică, aceasta pentru că un astfel de răspuns este ușor de intuit, ci pentru a vedea în ce măsură există oameni care se împotrivesc unei măsuri care le vine în ajutor. Este firesc

să nu refuzi un pistol cu un singur cartuș care îți este destinat, atunci când pleci într-o misiune de luptă în care există șanse foarte mari să fii capturat și torturat spre exemplu iar aceasta pentru simplu motiv că a refuza acel pistol înseamnă a-ți reduce plaja de alegeri, din moment ce nimeni nu te obligă să îl și folosești. În fapt, această cutumă era împământenită printre piloșii Primului Război Mondial a căror speranță de viață era una foarte redusă iar posibilitatea de a muri în chinuri în urma prăbușirii, îi determina pe mulți să păstreze un ultim cartuș pentru sine.

Desigur, efectuarea aceluiași sondaj de opinie, de data aceasta în rândul populației pentru care moartea nu reprezintă un eveniment iminent, ar conduce la alte rezultate și aceasta în parte pentru că aceștia nu sunt capabili să empatizeze întru totul cu un om aflat în suferință și pentru că de cele mai multe ori subestimează potențialul corpului uman când vine vorba de dureri îngrozitoare.

Încercând să observăm problema pusă în discuție, din unghiul contestatarilor, nu putem observa decât un risc în legătură cu această moarte asistată, risc care constă în posibilitatea ivirii unor abuzuri din partea celor chemați să aprecieze în ce măsură un solicitant este eligibil pentru o astfel de procedură, risc care poate culmina cu o eutanasiie împotriva voinței celui în cauză. În mod cert, dat fiind faptul că nu trăim în *Cetatea Soarelui*, acest risc trebuie luate în calcul, însă nu trebuie absolutizat, din moment ce ne confruntăm cu aceleași riscuri chir și acum când eutanasia nu este permisă, căci o persoană care dorește cu adevărat moartea unui seamăn, poate găsi și acum metode eficiente să îndeplinească acest deziderat.

Cu toate acestea, lista argumentelor împotriva legalizării eutanasiiei este mai lungă iar în avangardă se regăsește cu siguranță ideea conform căreia există o tendință naturală a omului de a abuza de un drept conferit. Se spune că pe parcursul istoriei, oamenii au abuzat de majoritatea libertăților obținute iar ca exemplu în sprijinul acestei teorii este adus faptul că în Canada, în urma legalizării „divorțului fără vină”, în 30 de ani rata divorțului a crescut cu 600%. În mod similar, cei ce se împotrivesc eutanasiiei spun că legalizarea acesteia, va trimite societatea, din prisma efectelor, pe o pantă alunecoasă, de pe care aceasta nu se va mai putea întoarce.

Pentru a încerca o demontare sistematică a acestui argument, trebuie întâi de toate să insistăm asupra caracterului nepotrivit al exemplului oferit și aceasta tocmai din prisma faptului că o creștere a ratei divorțului are cauze multiple și cu mult mai complexe decât tendința umană de a abuza de libertatea ce i-a fost oferită. Printre acestea credem noi că cel mai important este acela al scăderii substanțiale a dependenței femeii de bărbat, astfel că aceasta este mult mai rar forțată de împrejurări, să continue o stare de fapt care în mod clar o nemulțumește. În plus este lesne de presupus că legiuitorul canadian a admis o asemenea posibilitate în urma introducerii unei atari prevederi, iar mai mult decât a admis o astfel de posibilitate, credem că a și urmărit-o, din moment ce este de ordinul evidenței faptul că o astfel de prevedere tinde să acopere acele situații când voința suverană a celor doi soți este în sensul desfacerii căsătoriei prin divorț, chiar dacă nu există motive din cele clasice pentru a urma o asemenea cale. Deși rolul statului este acela de a încuraja și proteja căsătoria, acesta nu poate merge până într-acolo încât să impună o anumită situație deoarece: *mutus consensus, mutus disensus*.

În ceea ce privește a doua parte a argumentului, conform căreia s-ar începe prin eutanasierea celor în fază terminală ca mai apoi să eutanasiem copii cu malformații înnăscute și pe cei bolnavi de Alzheimer continuând în aceeași notă pe această pantă alunecoasă; trebuie să amintim că nimic pe această lume nu poate opri o autoritate guvernamentală cu tendințe dictatoriale, să legifereze la un moment dat în direcția aceasta, permițând astfel de eutanasierii față de tot felul de categorii sociale alese în mod arbitrar. Exemplul cel mai grăitor din acest punct de vedere este acela al naziștilor germani care au început prin a eutanasia bolnavii în

fază terminală, continuând cu eutanasia invalizilor a retardaților și a bătrânilor, pentru a culmina cu uciderea a aproximativ 6 milioane de evrei. Aceasta nu înseamnă că în condiții de calm social, nu putem oferi celor cu discernământul intact, posibilitatea de a alege să moară cu demnitate.

În fond riscul ca în existența unei societăți să intervină anumiți factori de natură să o zdruncine din temelii, este același, indiferent de regimul legal al eutanasiei, iar istoria ne vine încă o dată în ajutor prin nenumăratele războaie care s-au întrecut în vărsări de sânge și în atrocități. Oricât de mult ne-am dori să-i putem da crezare lui Seneca, omul pentru om nu este zeu, motiv pentru care întreaga existență nu poate fi concepută decât sub forma înțeleșării continue între două forțe: bine și rău, dintre care în anumite perioade va prevala binele dar din motive de echilibru în restul timpului va prevala răul.

Un alt punct de vedere merit să reducă din elanul susținătorilor eutanasiei pare a fi acela bazat pe concluziile studiilor sociologice ale lui Durkheim, în conformitate cu care suicidul reprezintă o devianță, categorisindu-se după cum urmează: suicid egoist, suicid anomic, suicid altruist și nu în cele din urmă suicid fatalist. După cum eutanasia urmează a fi încadrată la suicidul anomic, care apare conform lui Durkheim, în rândul persoanelor confuze, care nu știu cum să se acomodeze cu schimbări majore apărute în viața lor, pe cale de consecință și aceasta poate fi calificată ca o devianță.

Desigur, la o primă și superficială privire, raționamentul de mai sus este dincolo de orice critică însă, în urma unei analize mai atente, avem a constata că problema este mult mai nuanțată. Astfel, în mod cert suicidul poate fi considerat o devianță dat fiind faptul că specific majorității oamenilor este instinctul de auto-conservare, unul dintre cele mai puternice, dacă nu cel mai puternic instinct al omului, iar ipoteza în care există oameni la care acest instinct și-a pierdut într-atât din potență încât să recurgă la curmarea propriei vieți; se poate încadra în categoria deviațiilor. Să însemne însă că instinctul de auto-conservare se traduce în mod necesar prin prelungirea vieții indiferent de calitatea acesteia? Să nu țină oare tocmai de acest instinct de auto-conservare, dorința de a evita cu orice preț, inclusiv cel al trecerii în neființă, o serie de dureri imposibil de suportant? Având la îndemână propriul exemplu în care frica de moarte datorită caracterului său închipuit, este înlocuită cu o adevărată fobie față de durerile atroce pe care perioada de sfârșit a vieții le poate aduce; suntem de părere că acceptarea eutanasiei, nu poate fi înțeleasă ca fiind o deviație.

Un alt argument, de data aceasta în favoarea legalizării eutanasiei constă în aceea că legiuitorul român nu s-ar afla în această situație, pe *terra incognita*, tocmai datorită faptului că acesta are la îndemână exemplul olandez de la care poate trage unele concluzii fără a fi nevoit să recurgă la experimente.

În Olanda, eutanasia a fost legalizată începând cu 1 aprilie 2002 prin intermediul Legii privind încetarea vieții la cerere și suicidul asistat. Împlicinata lege îndrituiește organismul care se ocupă de supravegherea activității medicilor în această țară, să suspende ceretarea penală a medicilor care au recurs la eutanasia, atunci când, în mod cumulativ, sunt îndeplinite următoarele condiții: suferința pacienților este de nesuportant și nu prezintă șanse de ameliorare; cerința pacientului de a fi eutanasiat să fie voluntară și să persiste în timp, aceasta neputând fi luată în calcul dacă este rodul influenței altora, sau dacă suntem în prezența unor boli mintale sau a unor intoxicații cu diferite substanțe care ar putea influența voința; pacientul trebuie să fie pe deplin conștient de propria condiție, de propriile perspective și opțiuni; starea pacientului trebuie să fie confirmată de un al doilea medic independent; eutanasierea trebuie să aibă loc într-o manieră potrivită din punct de vedere medical, în prezența medicului iar pacientul trebuie să aibă cel puțin 12 ani, de notat fiind faptul că toți pacienții cu vârste între 12 și 16 ani trebuie să dobândească acordul părinților.

Dacă suntem de acord cu quasi-totalitatea acestor cerințe, în ceea ce privește ultima dintre acestea, suntem de părere că vârsta de 12 ani nu este suficientă pentru a putea vorbi despre o capacitate neștirbită de a conștientiza urmările propriilor alegeri, a propriilor fapte.

Un alt aspect al legislației olandeze în domeniu cu care nu putem fi de acord este legat firește de posibilitatea încetării sau neînceperii unui tratament doar din considerentul că nu poate aduce o însănătoșire. Motivul pentru care nu putem fi de acord cu asemenea practică este acela că eutanasia trebuie să fie în mod strict o consecință a unei cereri exprese, prelungite și justificate a pacientului iar nu o procedură care să poată fi pusă în mișcare și la cererea altor persoane indiferent de relația acestora cu pacientul și indiferent de starea pacientului.

Motivul pentru care eutanasia involuntară nu ar trebui permisă ține de același liber arbitru pe care l-am invocat când argumentam împotriva dreptului statului de a legifera în mod exesiv astfel încât să îngrădească libertatea individului în mod nenesesar, liber arbitru care ar fi nesocotit în mod flagrant prin acceptarea unei astfel de practici. Drept dovadă, în societatea olandeză există printre cei potențial vizați ai acestei eutanasii involuntare, un sentiment de temere, un sentiment care îi face pe aceștia să își piardă încrederea în sistemul sanitar ori asemenea lucru nu este, sub nicio formă, de dorit.

Pentru a conchide, legalizarea eutanasiei în condițiile de mai sus, este o investiție cu riscuri minime, cu nimic mai mari față de cele pe care viața le prezintă în mod obișnuit, investiție pentru care trebuie să ne învingem prejudecățile și pe care trebuie să o facem la momentul la care putem, urmând a culege sau nu roadele, la momentul la care timpul nu mai are răbdare cu noi; iar nu o adevărată cutie a pandorei așa cum se mai încearcă a se sugera.